

Llibre de les bèsties

Ramon Llull

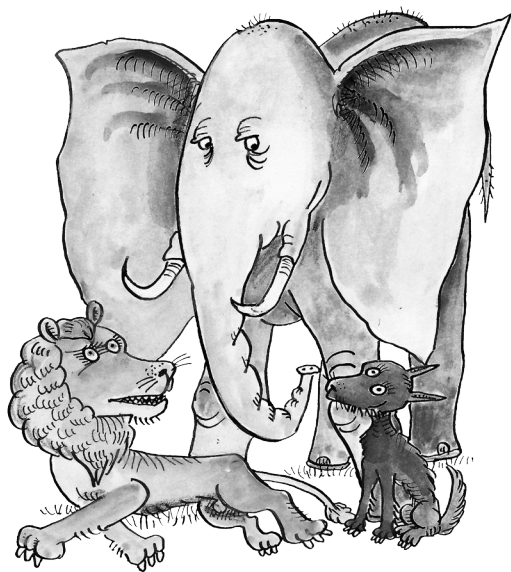
ADAPTADA I PROLOGADA PER LAURA BORRÀS
IL·LUSTRACIONS DE PILARÍN BAYÉS

Llibre de les bèsties

Ramon Llull

ADAPTADA I PROLOGADA PER LAURA BORRÀS
IL·LUSTRACIONS DE PILARÍN BAYÉS

Adaptació i pròleg: **Laura Borrás i Castanyé**
Il·lustració de coberta i interiors: **Pilarín Bayés**
Disseny de coberta: **Javier Tejada**
Maquetació: **José Sánchez de Ocaña Gómez**

Segona edició: setembre de 2017

© D'aquesta edició:
2017, Santillana Infantil y Juvenil, S. L. i Grup Promotor, S. L.
Carrer de les Ciències, 73 (Districte econòmic Plaça d'Europa)
08908 L'Hospitalet de Llobregat
Telèfon: 93 230 36 00

ISBN: 978-84-9047-680-2
Dipòsit legal: M-26779-2015
Printed in Spain

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'excepció prevista per la llei. Si en necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment, adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org).

Ramon Llull en els 700 anys de la seva mort

Entre novembre de 2015 i novembre de 2016 commemorarem els 700 anys de la mort de Ramon Llull (Mallorca, 1232-1315/16), una figura clau per a les lletres catalanes, un pensador universal que és l'autor en català que ha gaudit de més projecció internacional; i és que, certament, l'estela que ha deixat d'aquest català de Mallorca travessa de cap a cap la distància dels set segles que ens separen.

Escriptor, filòsof, heretge, foll, místic, alquimista, teòleg, cabalista, missioner, forjador del català literari, precursor de la informàtica moderna i el llenguatge computacional, ermità... Tot i això i molt més s'ha dit de Ramon Llull, creant una imatge confusa i misteriosa, fascinant i insòlita, a mig camí del Llull històric i les diverses distorsions i mistificacions que la seva pròpia llegenda ha alimentat. Si, certament, Llull va ser un dels primers autors a fer servir una llengua vulgar, el català, per transmetre coneixements filosòfics, científics i tècnics, alhora també va conrear altres registres com la narrativa, la poesia, els proverbis o la retòrica, la qual cosa el converteix en un autor que va fer una aportació fonamental a l'ús del català com a llengua literària.

Llull va viure en una Mallorca on conviuen poblacions d'origen català –Jaume I el Conqueridor acabava

d'instal·lar-se a l'illa i ell mateix era fill dels primers pobladors catalans procedents de Barcelona— però també d'origen musulmà, jueu, italià i aragonès i gent vinguda del sud de França, de Montpeller. Aquesta barreja va propiciar, sens dubte, el seu poliglòtisme. A més de dominar la seva llengua pròpia, Ramon Llull també es defensava en llatí, àrab i occità. Aquest aspecte ens confronta amb un altre fet remarcable, la seva condició d'autodidacte. En efecte, tot i haver visitat la universitat en els seus diversos viatges, Ramon Llull mai no va seguir estudis universitaris reglats, la qual cosa ens indica que és un intel·lectual independent capaç de construir una obra vastíssima que travessa tots els gèneres i temàtiques, de la poesia als coneixements enciclopèdics, de la lògica a la geometria, de la mística a la narrativa, del dret a la pedagogia, de la filosofia a l'astronomia i un llarg etcètera. Així doncs, sense tenir estudis és autor d'una obra immensa, fruit d'una llarga vida i d'una activitat incessant: dues-centes seixanta sis obres escrites en català i en llatí que, impreses modernament, ocuparien desenes de milers de pàgines.

El centre de tota aquesta producció, aquest «sistema literari» que assoleix la categoria d'un autèntic «sistema de pensament», és el que es coneix com a «Art lul·liana». Una «art» és per a un contemporani de Llull, i segons un antic concepte clàssic, una tècnica adquirida. En el seu cas, es tracta d'una troballa filosòficometodològica il·luminada directament per Déu que ha de permetre la conversió racional al cristianisme per part dels infidels. I és que Ramon Llull va ser un home de contemplació, de pensament, però també un home d'acció, un activista cristià.

És ben conegut i ha quedat representat iconogràficament al *Breviculum* el moment en què, estant a casa seva escrivint una cançó amorosa, se li apareix el Crist. La representació de la casa i del parament del llit, amb el coixí, els cortinatges i un ric cobrellit, volen indicar que és un propietari d'una certa posició. I tanmateix, conscient que ha rebut un missatge de revelació, Llull abandona la seva vida, la seva dona i els seus fills, així com els seus privilegis de cortesà, per consagrar-se únicament i exclusivament a Déu. Malgrat tot, la realitat històrica sembla que ens situa davant d'un home laic que mai no va ingressar en cap orde religiós, contràriament al que es creu i que, sense fer carrera eclesiàstica, va ser capaç de bastir una trajectòria espiritual sòlida que va marcar la seva vida i la seva obra. La crida a la conversió i el canvi de vida representen una experiència de transformació vital radical. Llull se sent cridat per Déu per tal de fer extensiva la seva fe a qui encara no la professa. Per això Llull pot ser considerat un místic –a partir de la crida–, però també un missioner, en la seva tasca d'extensió de la cristiandat.

Llegir el *Llibre de les bèsties*, avui.

La literatura lul·liana sempre aspira al desenvolupament intel·lectual dels seus lectors. És per això que fa servir diverses eines per tractar d'atrapar l'atenció dels lectors i aconseguir que així compreguin idees complexes i, sovint, abstractes. És el cas del llibre que ens ocupa, el setè dels llibres que integren el *Llibre de meravelles*, que també es coneix com a *Fèlix*, seguint la tradició de les obres de Chrétien de Troyes en què novel·les com *El ca-*

valler del lleó, El cavaller de la carreta o *El conte del graal* són conegudes pel nom dels seus protagonistes, això és: l'*Yvain*, el *Lancelot* i el *Perceval*. El *Llibre de les bèsties* (1296), lluny de ser un bestiari medieval, com el seu nom podria donar a entendre, vol ser una mena de manual de comportament per a prínceps. En el més pur estil de les faules d'Isop i amb una intenció clarament didàctica, Llull es proposa mostrar com haurien de comportar-se els bons governants mitjançant una narració plena d'exemples de bona i mala conducta moral.

Per la força de l'analogia i la metàfora, Llull ens ubica en una cort animal en la qual, després d'haver estat escollit rei el Lleó, l'astuta guineu, Na Renard, aconsegueix manipular tots els animals de la cort per aconseguir el seu objectiu: el control del poder. L'obra ens permet veure la capital importància que tenen els consells i les figures dels consellers per a un governant, que ha de saber envoltar-se de servidors virtuosos i lleials i ha de rebutjar els malèvols i intrigants si no vol que la seva acció de govern esdevingui injusta i malvada.

La manera com Na Renard va eliminant, amb astúcia, tots i cadascun dels seus rivals i la seva capacitat seductora i manipuladora ens ubiquen de ple en un ambient de dialèctica permanent entre el bé i el mal. La manca d'escrúpols, la violència, la inducció a l'assassinat, a la mentida, a la traïció són presents de cap a cap d'aquesta història en què ni tan sols l'home –referit com «la més mala bèstia i la més falsa del món»- surt ben parat. Cal endinsar-se, doncs, en aquestes pàgines disposats a deixar-se emportar per un estil en què una història s'encadena amb la següent i sempre cal cercar-hi un significat en

relació amb l'argument que es va desplegant en el relat. Cada història funciona com un exemple, com una il·lustració que permet anticipar què està a punt de passar. L'estructura de l'obra es presenta com una espessa xarxa de relacions textuais, en què cada parlament obre una nova nina russa que en conté una altra al seu interior.

Hi apareixen una llarga tirallonga d'aspectes morals que defineixen el catàleg més complet de vicis de l'ésser humà: la por, l'enveja, la supèrbia, la luxúria, la ira... També hi ha alguns trets que insisteixen en la misogínia medieval i que aquí reuneix i acumula Na Renart, la guineu. Hàbil negociant, d'oratória loquaç, Na Renart sap com aconseguir el que desitja i no dubta a fer servir els mètodes més expeditius per aconseguir els seus objectius. No té cap escrúpol i fa servir tots els animals com a meres titelles a les seves mans. És especialment cruel l'episodi de la violació de la dona del Lleopard per part del rei, incitat per Na Renart, que està disposada a treure's del davant qualsevol enemic i a fer-ho amb els mètodes més terribles, que sovint considera els més efectius. L'ensenyament o moralitat de l'obra –un altre clàssic d'aquest tipus de literatura exemplar, mirall de comportament– permet el triomf del Bé per damunt del Mal, que en aquesta al·legoria zoomòrfica és finalment exterminat.

Una commemoració com la de la mort de Ramon Llull sobretot convida a la trobada de l'homenatjat amb les noves generacions. Això precisament cerquem amb aquesta versió, acostar Ramon Llull i una de les seves obres més accessibles al públic jove, amb els dibuixos de la Pilarín Bayés i un text posat al dia a partir de les edicions de referència. Per llegir aquesta obra cal recuperar el

plaer dels contes, de les faules, dels relats que sembla que parlin d'altres i que, en realitat, actuen com un mirall i ens permeten veure que –*mutatis mutandis*– parlen de nosaltres mateixos. El *Llibre de les bèsties* ens situa davant d'un zoològic que malauradament s'assembla massa a una gran part de la fauna humana. El desig final de Lull rau a tractar de mostrar fins a quin punt el catàleg de vicis pot anar acompanyat de les virtuts que podrien combatre'ls i vèncer-los.

Un homenatge, quan funciona, invoca lectures i produeix lectors. Amb la celebració d'una efemèride literària com l'Any Lull aspirem a recuperar, a redimensionar, a posar al dia, en definitiva, el que en ple segle XXI sabem de Ramon Lull, un cas excepcional en la història de la nostra literatura que només esdevé comprensible en el marc del seu temps i les seves circumstàncies històriques.

Llibre de les bèsties

Editar Ramon Llull és una feina d'una complexitat que queda demostrada en la tasca ingent i laboriosa de les publicacions del Patronat Ramon Llull, les NEORL, la Nova Edició de les Obres de Ramon Llull, que dedica el seu volum x al *Llibre de meravelles*, a l'interior del qual, com a llibre VII, tenim el *Llibre de les bèsties*. Com expliquen els editors: Xavier Bonillo, Eugènia Gisbert, Montserrat Lluch i Lola Badia, (dir.), l'edició crítica del 2011 és la primera que pren en consideració de forma sistemàtica els onze testimonis medievals catalans que se'ns conserven de l'obra (a Palma, Roma, Londres, Milà, Santander, Montserrat i Munic) i que analitza en profunditat les relacions existents entre ells.

La versió al català dels nostres dies del *Llibre de les bèsties* ha procurat mantenir-se fidel a la simplicitat de sintaxi i lèxic originals, i s'ha basat en d'altres de ja existents, molt especialment en la de Lluís Busquets i Helena Soler (Barcelona: Laertes, 2002) que, al seu torn, es basava en el *Llibre de meravelles* de Salvador Galmés a la col·lecció «Els Nostres Clàssics», 34 (Barcelona: Barcino, 1931), p.88-159, i en la d'Antoni Bonner, *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*, Vol. 2 (Ciutat de Mallorca: Moll, 1989), p.125-162.

Comença el setè llibre, que és de les bèsties

Quan Fèlix es va haver acomiadat del filòsof, anava per una vall plena d'arbres i de fonts. A l'eixida de la vall, va trobar dos homes que tenien grans barbes i llargues cabelleres, i anaven pobrament vestits. Fèlix saludà aquells dos homes, i ells saludaren Fèlix.

–Bells senyors –va dir Fèlix–, vosaltres, d'on veniu? I de quin orde sou? Perquè, segons les vostres vestidures, sembla que sigueu d'algun orde.

–Senyor –digueren els dos homes–, nosaltres venim de terres llunyanes, i hem passat per una plana que és prop d'aquí. En aquella plana hi ha una gran reunió de bèsties salvatges que volen elegir rei. Nosaltres som anomenats de l'Orde dels Apòstols, i les nostres vestidures i la nostra pobresa simbolitzen la conducta amb què vivim en els apòstols mentre eren en aquest món.

Molt es meravellà Fèlix de com els dos homes havien obtingut un orde tan elevat com és aquell dels Apòstols; i digué aquestes paraules:

–L'Orde dels Apòstols és superior a tots els ordes. I qui és dins l'Orde d'Apòstol no ha de témer la mort, i ha d'anar a mostrar la via salvadora als infidels que es troben en error; i als cristians que es troben en pecat ha de donar exemple de santa vida, per obra i per predicació. Aquell home qui pertanyi a l'Orde d'Apòstol no

ha de cessar de predicar i de fer bones obres tant com pugui.

Aquestes paraules i moltes d'altres va dir Fèlix als dos homes que s'anomenaven de l'Orde dels Apòstols.

–Senyor –digueren aquells dos homes–, nosaltres no som dignes de ser en tan alta vida com eren els apòstols; però imitem la conducta dels apòstols, la figura dels quals representem en els nostres vestits i en la nostra pobresa i en el recorregut que fem pel món. Nosaltres tenim l'esperança que Déu trametrà homes de santa vida al món, que siguin de l'Orde dels Apòstols, i que aquells tinguin coneixements i paraules amb què sàpiguen predicar i convertir els infidels per ajuda de Déu, i als cristians donin bon exemple per vida i per santes paraules; i, per tal que Déu se'n compadeixi i que els homes cristians desitgin la vinguda d'aquests homes, nosaltres representem els apòstols figuradament.

Molt plagué a Fèlix això que els dos homes li deien, i juntament amb ells plorà llargament, i digué aquestes paraules:

–Ai, senyor Déu Jesucrist! On és el fervor sant i la santa devoció que hi solia haver en els apòstols, qui per amar-vos i conèixer-vos no dubtaven a suportar treball ni mort? Bell senyor Déu, plagui-us que aviat vingui temps en el qual es compleixi la santa vida que és simbolitzada en la figura de la vida d'aquests homes.

Després d'aquestes paraules, Fèlix encomanà a Déu els sants homes, i anà a aquell lloc on les bèsties volien elegir rei.

1. De l'elecció del rei

En una bella plana, per on passava un bell riu, hi havia moltes bèsties que volien elegir rei. Fou acordat, per la major part, que el Lleó fos rei; però el Bou s'oposava molt fortament a aquella elecció, i digué aquestes paraules:

—Senyors, a la noblesa del rei li convé bellesa de persona, que sigui gran, humil i que no causi dany a les seves gents. El Lleó no és gran bèstia, ni és bèstia que visqui d'herba, sinó que menja les bèsties. El Lleó té paraula i veu que ens fa estremir de por a tots nosaltres, quan crida. Així, doncs, us aconsello que vosaltres vulgueu elegir el Cavall com a rei; perquè el Cavall és gran bèstia, i bella, i humil: el Cavall és bèstia lleugera, i no té el semblant orgullós ni menja carn.

Molt plagué al Cérvol, al Cabirol i al Moltó, i a totes les altres bèsties que vivien d'herbes, això que deia el Bou; però Na Renard s'avançà a parlar davant de tots, i digué aquestes paraules:

—Senyors —digué Na Renard—, quan Déu creà el món, no el creà amb la intenció que l'home fos conegut ni estimat, sinó que ho féu per tal que ell fos estimat i conegut per l'home; i, segons aquesta intenció, Déu volgué que l'home fos servit per les bèsties, malgrat que l'home visqui de carn i d'herbes. I vosaltres, senyors, no heu de

considerar la intenció del Bou, que no estima el Lleó perquè menja carn, sinó que heu de seguir la regla i l'ordenança que Déu ha donat i ha posat en les criatures.

De l'altra part, el Bou, amb els seus companys, replicà les paraules de Na Renard, i digué que per això, perquè deia ell que el Cavall fos rei, el qual menja herba, es mostrava que ell i els seus companys tenien vera intenció en l'elecció del rei; car si tinguessin falsa intenció no dirien que el Cavall, que menja l'herba que ells mengen, fos rei. Ni els altres no havien de creure el que deia Na Renard per a l'elecció del rei, perquè Na Renard és qui més desitja que el Lleó sigui rei, atès que viu de les romanalles que resten del Lleó, quan ha menjat en la caça que ha pres, de manera que el proposa per interès i no per la noblesa del Lleó.

Tantes paraules hi hagué d'una part i de l'altra, que tota la cort es torbà, i l'elecció fou impedida. I l'Ós, el Lleopard i la Pantera, que tenien l'esperança de ser elegits com a rei, digueren que la cort s'ajornés fins a un altre temps que haguessin determinat quina bèstia era més digna de ser rei. Na Renard conegué que l'Ós, el Lleopard i la Pantera ajornaven l'elecció, perquè cadascun tenia l'esperança de ser rei, i digué, en presència de tots, aquestes paraules:

—En una església catedral es feia elecció del bisbe i, en aquell capítol, hi havia desacord, atès que uns quants canonges volien que ho fos, de bisbe, el sagristà d'aquella església, el qual era un home molt savi de lletres i de virtuts era ric. L'ardiaca esperava ser elegit bisbe i el cabiscol igualment, de manera que s'oposaren a l'elecció del sagristà i consentiren que fos bisbe un canonge ximple que

era bona persona però no sabia cap ciència. Aquell canonge tenia un caràcter feble i era molt luxuriós. Molt es meravellà el capítol d'això que l'ardiaca i el cabiscol deien. En aquell capítol hi havia un canonge qui digué aquestes paraules: «Si el Lleó és rei, i l'Ós i la Pantera i el Lleopard mostren desacord a la seva elecció, sempre seran en malvolença del rei; i si el Cavall és rei, i el Lleó comet cap falta contra el rei, com en podrà prendre venjança el Cavall, que no és bèstia tan forta com és el Lleó?»

Quan l'Ós, i la Pantera i el Lleopard hagueren oït l'exemple que Na Renard havia dit, temeren fortament el Lleó, i consentiren en l'elecció, i volgueren que el Lleó fos rei. Per la força de l'Ós, i de les altres bèsties que menjaven carn, malgrat les bèsties que menjaven herba, fou elegit el Lleó per ser rei; el qual donà permís a totes les bèsties que vivien de carn, que mengessin i visquessin de les bèsties que mengen herba.

Un dia s'esdevingué que el rei estava en parlament i tractava de l'ordenament de la seva cort. Tot aquell dia, fins prop de la nit, estigueren en parlament el rei i els seus barons, que no havien menjat ni begut. Quan van haver acabat, el Lleó i els seus companys tingueren fam, i van demanar al Llop i a Na Renard què podrien menjar; i ells respongueren i van dir que era tard perquè poguessin procurar-los vianda; ara bé, prop d'aquell lloc hi havia un vedell, fill del Bou, i un pollí, fill del Cavall, de què podrien menjar abundantament. El Lleó envià missatgers en aquell lloc, i féu venir el vedell i el pollí, i se'ls menjaren. Molt s'enfurismà el Bou, per la mort de son fill, i així també ho féu el Cavall, de manera que tots dos junts van presentar-se a l'home per tal de servir-lo i per-

què els vengés de la falta que llur senyor havia comès contra ells. Un cop el Bou i el Cavall es van haver presentat a l'home per servir-lo, l'home es limità a cavalcar el Cavall i a fer llaurar el Bou.

Un jorn s'esdevingué que el Cavall i el Bou es trobaren, i cadascun preguntà a l'altre sobre la seva condició. El Cavall digué que havia treballat molt per servir el seu senyor, car tot el dia el cavalcava, i el feia córrer amunt i avall, i de dia i de nits se sentia presoner. Molt desitjà el Cavall que fos lliurat de la servitud del seu senyor, i hauria tornat de bon grat a ser sotmès al Lleó; ara bé, atès que el Lleó menja carn i havia tingut algun vot per ser elegit rei, temia de tornar a la terra en la qual regnava el Lleó i s'estimava més viure penosament sota la senyoria de l'home, que no menja carn de cavall, que en companyia del Lleó, que menja carn de cavall.

Quan el Cavall hagué explicat el seu estat al Bou, el Bou contà al Cavall que ell patia molt, tot el dia, llaurant; i del blat que produïa la terra que ell llaurava, el seu senyor no li'n deixava menjar, ans quan sortia de l'arada i n'era deslligat, havia d'anar a pasturar les herbes que havien menjat les ovelles i les cabres mentre ell llaurava. Molt amargament es queixà el Bou del seu senyor, i el Cavall el consolava tant com podia.

Mentre que així el Bou i el Cavall parlaven, un carnisser vingué a mirar el Bou si era gras, car el senyor del Bou l'havia posat a la venda. El Bou digué al Cavall que el seu senyor el volia vendre, i el volia fer matar i donar de menjar als homes. El Cavall digué que mal guardó li donava del servei que li havia fet. Llargament ploraren el Cavall i el Bou. El Cavall aconsellà al Bou que fugís i que

se'n tornés a la seva terra, car més li valia estar en perill de mort i amb preocupacions entre els seus parents que en perill de mort i amb tribulacions amb un senyor desagraït.